

M. Samuel Gottlieb Niedners
Pfarrers in Callenberg
Gedancken
von dem
Nutzen der Demuth
eines Gelehrten
bey seiner Gelehrsamkeit.

Leipzig,
gedruckt bey Johann Christian Langenheim.
1 7 4 2.

SAMUEL GOTTLIEB NIEDNER

**GEDANCKEN VON DEM NUTZEN DER DEMUTH
EINES GELEHRTEN BEY SEINER GELEHRSAMKEIT**

**GEDACHTEN OVER HET NUT VAN DE DEEMOED
VAN EEN GELEERDE BIJ ZIJN GELEERDHEID**

1 7 4 2

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

10 juni 2019

INHOUD

BRON

Leipzig, 1742

http://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=urn%3Anbn%3Ade%3Abvb%3A12-bsb10659449-0

https://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10659449.html

Bayerische Staatsbibliothek

INLEIDING VAN DE VERTALER

Een boek als dit, waarin de auteur de benodigde deemoed van een geleerde onder de loep neemt, heeft - vanuit onze tijd bezien - iets paternalistisch, bevoogdends en oubolligs. Wij behandelen een onderwerp als dit tegenwoordig niet meer op deze manier. Het is een morele wegwijzer, en hoewel er tegenwoordig wel veel aandacht is voor de beperkingen van de wetenschap, ziet men die vaker behandeld in het schetsen van de concrete tekortkomingen in onze techniek en toepassing.

Wanneer de wetenschappers zelf al worden aangevallen, is het vaak vanwege hun banden met de industrie, of vanwege plagiaat en een gebrek aan onafhankelijkheid ten opzicht van subsidieverstrekkers. Dat heeft uiteraard ook een morele component, maar het begrip ‘deemoed’ zullen we niet tegenkomen. Het lijkt bij uitstek een theologisch begrip, en het zal niet verwonderen dat de auteur diverse malen opmerkt dat de geleerde zijn werk moet verrichten ter verheerlijking van God. Wel noemt hij daarbij steeds in één adem het heil van de mensheid.

Het zou onduidelijk gebleven zijn vanuit welke hoek de auteur zijn observaties en aansporingen heeft opgesteld, ware het niet, dat hij zichzelf ook als een geleerde beschouwt. Dit blijkt uit zijn opmerking: “Doch ook hierbij zullen vast wel alle bescheiden geleerden instemmen met de kanttekening, dat wij ook niet zullen uitkramen dat wijzelf alwetend zijn en met alle - ook de diepste - waarheden, evenals met kleinigheden, lichtzinnig omgaan en met een groot, wijdlopig gesprek erover zwetsen.”

Technisch gezien overigens, vervalt de auteur vaak in herhaling.

Ruud Muschter

HET OMSLAG

M. Samuel Gottlied Niedners
- pastoor in Callenberg -
gedachten
over het
nut van de deemoed
van een geleerde
bij zijn geleerdheid.

Leipzig,
gedrukt bij Johann Christian Langenheim.
1 7 4 2.

OPDRACHT

Aan de heer
Gottlieb Sebrecht Niedner,
meester, in de wereldwijsheid
en
de heilige godgeleerdheid bedreven
wijdt
dit geschrift
en
doet hiermede tegelijk bij deze verandering zijn
hartelijke gelukwens toekomen

diens

trouwe broeder,

de auteur.

DE TEKST

§. 1.

Grote titels en belangrijke ereambten nastreven, is een kwestie die al sinds zeer oude tijden bij mensen een gewoonte is geweest. En wanneer de reden hiervoor in een wezenlijke basisbegeerte van de menselijke wil verborgen ligt, die bij alle mensen in alle tijden algemeen is, dan valt zeer gemakkelijk de oorzaak te ontdekken waarom deze gewoonte niet aan eenzelfde noodlot als andere mores onderworpen is, namelijk dat ze mettertijd oud worden en door de mensen niet langer wenselijk geacht worden. Zo algemeen dit evenwel is, moet men zich toch wel iets in herinnering brengen, wanneer het met het streven naar, en aannemen van grote titels en eren zo gesteld is, dat het niet moet worden afgekeurd doch geduld moet worden. Niemand zal namelijk gemakkelijk loochenen, dat het ook aan ongemeen veel misbruik onderworpen is. Ik hoop onder de verstandigen en wijzen weinig tegenstanders te bekomen wanneer ik beweer, dat diegenen grote titels en eren meer tot nadeel dan tot nut strekken die ze verder laten komen dan in de pennen; ik bedoel in het hart, zodat dit daardoor in vele gradaties vergroot wordt. Mij schiet steeds, zo vaak als ik over promoties hoor, de absurditeit te binnen van een bepaalde mens over wie men, toen hij een academische waardigheid bereikt had, met recht kon zeggen dat hij thans een gans ander mens

was geworden. Wat voor veranderingen daardoor in zijn inwendige hadden plaatsgevonden, toonde het uiterlijke. Zijn gang was hoogmoedig, zijn spreken hoogdravend, zijn schrijfaard gezwollen, en hij verwaardigde zich slechts met zijns gelijken om te gaan. En al waren het nog zulke domme duivels geweest, ze moesten meesters of doctors zijn, en niets was thans meer over in alle geleerde wetenschappen waarvan niet de grootste en grondigste duidelijkheid meteen in zijn hoofd mee was gevaren. Kortom, hij wist alles en schaamde zich er slechts voor om iets méér te leren. En toe te geven dat hij gefaald had, was voor hem een schande die zijns gelijke niet had. Hoewel nu iedereen hem moest toegeven dat hij wat geleerd had, toch werd al dit goede door de in hem gevaren geest (of het de duivel is, mag hij zelf bediscussiëren) vernietigd en onbruikbaar gemaakt. Of nu zijn grote kunde, of zijn titel hem razend heeft gemaakt, weet ik niet, maar zoveel heb ik echter waargenomen, dat zijn hoogmoed en dwaasheid zich spoedig bij de bereikte waardigheid getoond heeft en bijzonder heeft voorgedaan. Wat hielp hem nu zijn eerdere ijver; wat nutte hem zijn anders gans goede wetenschap? Eerzucht was de God voor wie deze als dagelijks offer verbrand, gepresenteerd en ook hiermede tegelijkertijd verwoest werd en verrookt, doordat de inbeelding van zijn vele weten en van zijn de gehele wereld overtreffende inzicht en geleerdheid hem niet veroorloofden, in deze of gene kwestie verder onderzoek te doen, na te vragen, of de mening van andere geleerden daarover te horen; en veel minder nog aan de hoogsten om wijsheid te vragen. Hij wist alles. Wat een wonder, dat hij bij toenemende hoogmoed steeds meer in het grondige inzicht en de ervaring in goede wetenschappen afnam, en zelf de weg afsneed om deze nuttig te gebruiken. Wat kunnen, bij dergelijke voorbeelden, bij verstandige mensen wel voor gedachten ontstaan? Zouden deze niet de eersten zijn? O, hoe fraai is het toch, ja, hoe goed en nuttig, wanneer ook grote en geleerde lieden van harte deemoedig, en verder niets dan iets, in hun ogen zijn. Zo komt hieruit duidelijk naar voren, dat

deemoed bij een geleerde iets edels, en het nut ervan belangrijk zijn. De tijd zal dus niet slecht aangewend zijn, die wij aan het verder nadenken over deze materie wijden.

§. 2.

Om mijn gedachten meer duidelijk te maken aangaande het begrip dat ik heb van een geleerde, van de gesteldheid van de hem passende deemoed en van het nut dat die hem verschaft, wil ik elk stuksgewijze behandelen. De genegen lezer zal door zijn volkomenheid mijn onvolkomenheid goedmoedig gelieven te verbeteren.

§. 3.

Een waarachtige geleerde is in mijn ogen diegene, die in wetenschappen welke tot verheerlijking van God en voor het beste van de menselijke maatschappij noodzakelijk en nuttig zijn, een grondige kennis, inzicht en ook, waar het nodig is, een toereikende ervaring heeft.

§. 4.

De volgende eigenschappen voor een ware geleerde zijn dus vereist. Wie een geleerde wil zijn, moet op zijn minst in een wetenschap die tot verheerlijking van de grote God en tot nut van de mensen iets bijdraagt, een grondige kennis, inzicht en ook, waar het nodig is, een toereikende ervaring hebben. Zouden dus zijn kennis en inzicht zich tot geen enkele dergelijke wetenschap uitstrekken, dan is hij naar mijn begrip geen geleerde. Hoe meer daarentegen iemand in dergelijke nuttige wetenschappen een grondig inzicht en kennis heeft, des te meer verdient hij de naam van een ware geleerde.

§. 5.

De andere eigenschap is, dat zijn kennis en inzicht de tot verheerlijking Gods en tot het beste der mensen benodigde en nuttige wetenschappen moeten betreffen, wanneer hij de naam van een rechtschapen geleerde wil voeren. Dat dit juist is, geloof ik om deze reden: een geleerde moet toch met zijn inzicht en kennis in de wereld een doel en nut hebben, want zou hij deze niet hebben, dan konden wij goed zonder hem. Wat echter een doel en nut moet hebben, moet hetzij tot verheerlijking van God, of anders op andere wijze het menselijke geslacht ten beste dienen, want datgene wat dit doel tegengaat, kan geen waar doel of nut zijn. Aangezien dus een geleerde met zijn inzicht en kennis toch ook een doel moet hebben, moet zijn inzicht noodzakelijkerwijze, wanneer het achtenswaardig moet zijn, zich tot een van deze doeleinden, of beide tegelijk, uitstrekken.

§. 6.

Om deze reden zal niemand het mij kwalijk nemen, wanneer ik diegene niet als waarachtige en bruikbare geleerde beschouw, die nog zoveel kennis in dergelijke wetenschappen kan hebben, doch aan dit doel niets bijdraagt.

§. 7.

Nog veel minder is diegene waardig om een rechtschapen geleerde genoemd te worden, die in wetenschappen kennis heeft die in tegendeel tot ontering van het hoogste wezen en tot het verderf der mensen voert, ja, al zouden zijn kennis en inzicht zich ook uitstrekken tot de zekerste en eigen ervaring. Ik wil mijn slotsom door een voorbeeld verhelderen. Verdient hij wel om met name genoemd te worden, laat staan onder de recht-

schapen geleerden geteld te worden, die nog zo kunstig en grondig weet te tonen en ook praktiseert hoe men mensen kan bedriegen, en zijn aangelegenheden zo kunstig kan spelen, dat een hardnekkig ontkennen en gewetenloos zweren hem voortdurend vrijmaakt van de macht van de overheid? Iedereen zal een dergelijk iemand wel als een kunstige en listige bedrieger, doch geenszins als een rechtschapen geleerde erkennen.

§. 8.

Uit dit beginsel volgt ook, dat hoe meer een wetenschap tot verheerlijking van de grote God iets bijdraagt, en hoe noodzakelijker die is voor het welzijn en het beste van de mensen, des te hoger moeten het inzicht, de kennis en ervaring daarin worden geschat, en ook de geleerden die deze bezitten. Derhalve verdienen bepaalde geleerden zeker wel de voorkeur. Ik zeg hiermede niet, dat een geleerde boven de ander de voorkeur moeten hebben, of - aangezien hij bekwamer is dan de ander - dat hij zich daarom meer moet inbeelden en degene naast zich verachten. Want zo verviel hij dan spoedig in het gevaarlijke net van de hoogmoed, en handelde hij binnen de kortste keren tegen de wijze regels van de zowel door God als door de mensen zeer geliefde deemoed. En wanneer men de aangelegenheid juist afweegt, valt er ook geen ware reden te vinden waarom iemand bevoegd zou zijn om de ander te verachten. Heeft iemand boven de ander meer inzicht en ervaring, of in meer en ook nuttiger wetenschappen, dan is het een gave Gods. Hij heeft ze dus ontvangen. Wat beroemt hij zich echter, alsof hij ze niet van hogerhand had ontvangen? En zou iemand zijn ijver en bemoeienis voorwenden, die hij voor deze of gene in rijkere mate heeft aangewend, dan bezorgt hem dit weliswaar een redelijke voorkeur bij anderen, namelijk dat anderen hem des te meer zouden moeten achten, doch het geeft hem geen recht om zich derhalve te verheffen boven anderen die wellicht

net zo ijverig zijn geweest en zich hebben ingespannen, doch het wegens de omstandigheden van anderen niet tot zijn volkomenheid hebben gebracht; ja, hij mag zich niet eens verheffen boven luilakken die hun pond hebben begraven. Want wat doet hij, al betoont hij hierin ook de uiterste inspanning? Niets dan wat hij verschuldigd is te doen.

Nichts, als was er zu thun schuldig ist, und hat nur Ursach zu bitten, daß sich GOtt diß von ihm, als einem unnützen Knechte wolle in Gnaden gefallen lassen. Er verlangt also gerne nicht, andere zu richten, er überläßt dieselben ihren Herrn, der wird sie

Hij heeft slechts reden om te vragen dat God zich dit in genade wil laten welgevallen als van een onnutte knecht. Hij verlangt dus niet gaarne dat hij over anderen oordeelt. Hij laat dit aan hun Heer[1] over. Die zal wel over hen oordelen en hun hun plek van eer en het aandeel van hun beloning aanwijzen. Hoewel dus geen enkele geleerde jegens anderen het recht heeft om zich wegens zijn bruikbare kennis en grondige inzicht en ervaring boven anderen, die hem hierin niet gelijk zijn, te verheffen, betekent dat nog niet, dat een geleerde voor de anderen niet een grotere hoogachting waardig is, en zowel in de ogen van God als van verstandige mensen niet waardiger geacht zou moeten worden. Het ene ledemaat van het menselijke lichaam verdient immers meer achting dan het andere, hoewel dat niet met recht het geringere zou kunnen verachten. Waarom geldt dat niet ook een lidmaat van de menselijke maatschappij en de geleerde wereld?

§. 9.

De derde eigenschap die ik van een waarachtige geleerde vorder, is naar mijn mening een van de belangrijkste. Hij moet in de wetenschappen, die tot verheerlijking van God en tot het ware welzijn der mensen strekken, een grondig inzicht en

[1] “ihren herrn”. Bedoeld is: ‘ihrem Herrn’.

kennis hebben, en ook, voorzover het nodig is, ervaring. Ik wil mijn gedachten hierbij duidelijker uitleggen.

Onder het hebben van een grondige kennis en inzicht in een kwestie versta ik, dat iemand een kwestie begrijpt naar haar wezenlijke en toevallige delen of eigenschappen die haar van andere onderscheidt; naar haar naaste en toereikende diepste oorzaken; waar ze ontstaat of mogelijk is, en ook naar haar uitwerkingen; hoe men zich daarvan moet bedienen; en dat men dus een toereikend en duidelijk bericht in voorkomende gevallen en bij vragen die in deze en gene wetenschap actueel zijn (voor zover de grenzen van het menselijke vernuft toereikend zijn), kan laten uitgaan.

Een dergelijk inzicht eis ik met recht van een geleerde. Want hij moet, zoals reeds bewezen is, een doel hebben. Dit doel echter moet hij ook ijverig bevorderen. Dit doel was de verheerlijking van de grote God en het ware welzijn van de mensen. Dat kan echter niet behouden worden, wanneer men niet inziet hoe het ene of andere ding daartoe iets bijdraagt en daartoe aangewend kan worden. Dit kan men echter niet inzien, wanneer men niet de wezenlijke eigenschappen of delen van iets begrijpt en de uitwerkingen daarvan, tot kennis waarvan de wetenschap van de naaste en ware oorzaken ongemeen veel bijdraagt. Daarom meen ik dat ik er gelijk in heb, te zeggen, dat een waarachtige geleerde noodzakelijk in zijn wetenschappen een dergelijke kennis en inzicht moet bezitten.

§. 10.

Daaruit volgt vanzelf, hoe een zuivere letterknecht, die de woorden van de ander uit het hoofd heeft geleerd en herhaalt, geen geleerde is. En zou men hem, wanneer hij getrouw en onvervalst napraat wat andere geleerden in deze of gene kwestie voor kennis gehad hebben, met de titel van een getrouwe

nabidder begenadigen, dan zal niemand er gemakkelijk iets tegenin brengen, of het moest al zijn eigen hoogmoed zijn.

§. 11.

Hieruit komt tevens helder naar voren, dat bij een waarachtige geleerde die een dergelijke thans beschreven kennis en inzicht moet hebben, hoort, dat hij zelf de kwestie overdacht, uitgezocht en ook, waar het nodig is, zelf ervaren moet hebben; dat hij zeker is van zijn kennis, en verder, dat hij ook de nodige bekwaamheid moet bezitten om een kwestie te overdenken, uit te zoeken en te ervaren. Dus wanneer iemand zich hiervan niet bewust is, mag hij op zijn nadenken, uitvorsen en ervaren geen staat maken of erop bouwen; veel minder nog de driestheid hebben om anderen erover te onderrichten. Hij zal er veel beter aan doen dat hij zich zijn slimheid bespaart, dan dat hij anderen bedriegt en slechts wind in plaats van realiteit verkoopt.

§. 12.

Om deze reden kan men ook onderkennen, hoe diegenen in het geheel niet verdacht hoeven te worden die geen vertrouwen hebben in een geleerde van wie men waarschijnlijk, of ook wel zeer gewis weet, dat hij in deze of gene kwestie waarvan hij voorgeeft dat hij er inzicht, kennis en ervaring in bezit, er geen heeft, deze niet heeft overdacht, uitgezocht en ervaren; noch ook slechts in staat is om die volkomen te begrijpen of daarin de nodige ervaring te verkrijgen.

Hierbij geef ik echter gaarne toe, dat vele geleerde wetenschappen onderwerpen hebben die wij niet naar al hun wezenlijke eigenschappen of delen, principes en werkingen volkomen, ook bij de grootste bekwaamheid, vermogend zijn te begrijpen en er ervaring in te verkrijgen. Daarom heb ik er weloverwogen

bij gesteld: voor zover de grenzen van het menselijke vernuft toereikend zijn, wil ik niet meer schijnen te eisen dan met recht geëist kan worden. Doch hierbij zullen vast wel alle bescheiden geleerden instemmen met de kanttekening, dat wij niet zullen uitkramen dat wijzelf alwetend zijn en met alle - ook de diepste - waarheden, evenals met kleinigheden, lichtzinnig omgaan en met een groot, wijdlopig gesprek erover zwetsen. Hetgeen toch, wanneer ik de grote pretentie, de verbluffende windmakerij en lege woorden wegneem, uiteindelijk niets is. Wij kunnen beter met bescheidenheid ons onvermogen erkennen, en mochten anderen vanuit een bijzondere genade God ertoe verwaardigd zijn om meer in te zien en te ervaren, moeten wij hen niet meteen verwerpen.

§. 13.

En ik geloof, dat een dergelijke thans beschreven geleerde, hoe diep zijn inzicht ook is, en hoe wijdlopig ook zijn kennis, hoe groot ook zijn ervaring is (andere deugden niet uitgesloten), een rechtschapen deemoed in het hart ongemeen siert. Ik zeg te weinig: voor hem ongemeen noodzakelijk en nuttig is. Ik zou hier het nut ervan moeten laten zien en mijn stelling bewijzen, doch ik verzoek mijn genegen lezer nog een weinig geduld te hebben. Ik wil eerst nog de weg banen, door het verklaren van mijn begrippen betreffende de deemoed van een geleerde.

§. 14.

Een deemoedige geleerde noemt men naar het concrete denkbeeld, of naar het voor iedereen gebruikelijke begrip, diegene die zich niets over zijn geleerdheid inbeeldt, of die zich daarom niet beter dan anderen acht, of die zich niet boven anderen verheft en anderen naast zich veracht. Dat zullen de

algemeenste uitdrukkingen zijn waarmede men een deemoedige geleerde van een hoogmoedige onderscheidt. Ik heb alle die mij zijn ingevallen, erbij betrokken, aangezien steeds voor de ene persoon deze, en voor iemand anders weer een andere uitdrukking duidelijker is, doch in de aard der zaak zullen ze overeenkomen.

§. 15.

Wanneer wij nu datgene uitzoeken wat men onder deze woorden verstaat, dan zal er het volgende begrip van de deemoed van een geleerde uitkomen. Een deemoedige geleerde is diegene, die zich vanwege zijn geleerdheid bij anderen niet méér hoogachting en privilege waardig acht, en deze ook niet verlangt en zoekt. En wanneer hem van anderen een hoogachting en privilege ten deel valt, neemt hij deze aan en ontvangt hij deze terwijl hij zich onwaardig acht.

De juistheid van deze beschrijving meen ik vanuit het concrete denkbeeld te kunnen rechtvaardigen, want wat denkt men anders (wanneer men zegt, dat iemand zich niets vanwege zijn geleerdheid inbeeldt; dat iemand zich daarom niet beter dan anderen acht; dat iemand zich daarom niet boven anderen verheft), dan dat hij zich in zijn hart niet zelf meer hoogachting en voorkeur boven anderen inruimt, toestaat, of zich die waardig acht, en nog veel minder ze verlangt en zoekt. En is er deze toestand in zijn ziel, namelijk dat hij vanwege zijn geleerdheid niet meer hoogachting en voorkeur dan anderen zoekt en verlangt, en zich hiervoor onwaardig acht, dan zal hij vanzelf wanneer anderen hem hoogachting, eer en voorkeur toebedelen, ze (omdat hij het immers niet in zijn macht heeft, het hun te beletten, met name wat innerlijke hoogachting betreft) met een besef van onwaardig zijn, accepteren en ontvangen. Want datgene waarvoor ik mij onwaardig acht, dat neem ik noodzakelijkerwijze, wanneer ik het aanneem, zo aan, dat ik het mij onwaardig acht.

§. 16.

De reden waarom een geleerde geen aanleiding heeft om zich boven andere, wellicht ook bruikbare lidmaten van de menselijke maatschappij, voor meerdere hoogachting en voorkeuren als waardig te beschouwen, ze te verlangen en te zoeken, hebben wij hiervoor reeds uitgebreid genoemd. En wel, om het kort te herhalen, is het deze, aangezien datgene wat hij bezit (ik spreek echter over rechtschapen geleerden) een gave Gods is, want wijsheid komt van boven. De Heer is het dus, die hem dit gegeven heeft; de Heer is het, die hem daartoe kracht en vermogen toebedeelt; de Heer is het, die hem door Zijn wijsheid op de ware paden heeft gevoerd, zijn ijver gezegend, en de nodige middelen daartoe verleend heeft. En mocht hij zichzelf iets toeschrijven, namelijk dat hij zich door de goddelijke wijsheid heeft laten leiden en voeren, dan kan hij het zich om die reden niet veroorloven om zich boven anderen te verheffen, want hij is verschuldigd om het te doen. Zijn verbintenis jegens God, als een huishouder, vereist het en wanneer hij niet wil huichelen, zal hem zijn geweten ook hierin van nog veel nalatigheid, verkeerdheid en andere fouten overtuigen, zodat hij meer reden zal hebben om zich voor God te schamen en te vernederen, dan zich boven anderen - die zich wellicht hierin bij hun geringere gaven nog trouwer hebben betoond - te verheffen. En zouden wij ons bewust zijn van diegenen die hierin hun verplichting niet passend uitvoeren, en aan wie het aldus door hun schuld aan deze of gene bekwaamheid ontbreekt, dan volgt daaruit, dat ik hen niet kan erkennen en bij anderen aanbevelen als degenen voor wie zij zich uitgeven. Niettemin zie ik geen reden waarom ik mij boven hen zou verheffen. Veel behoedzamer hoop ik te doen, wanneer wij hen aan God overlaten ter berechting, en ons beijveren dat wij slechts mogen doen wat

onze plicht is. Wat eenieder waardig is, zal diegene die alles onderkent en overziet, het beste weten te onderscheiden.

§. 17.

En om deze reden schijnt het mij ook, naar mijn geringe inzicht, dat de volgende beschrijving der deemoed niet volkomen juist, of op zijn minst niet zeker en bruikbaar genoeg is, namelijk dat men als deemoed beschouwt: dat men niet meer eer verlangt dan iemand toekomt. Want dan kan en zal iemand anders zich gemakkelijk wijsmaken, dat hem dit of dat privilege immers met recht toekomt, vooral aangezien eer en hoogachting iets aangenaams is, en het menselijke hart zonder meer geneigd is om zich op te hemelen, zich volmaaktheden toe te schrijven en - wanneer hij er ook een paar heeft - ze met grote vergroot-

auch einige hat, dieselben mit großen Vergrösserungs-Gläsern anzusehen, als sich und sein gantzes Thun, was seine davon ist, für Nichts zu erkennen. Und also siehet man, wie es möglich ist, daß man durch dergleichen eigene Lehre von der Demuth zu einem

glazen te bekijken, dan zichzelf en al zijn doen en laten als niets te erkennen. En zo ziet men hoe het mogelijk is, dat men door dergelijke eigen leer van de deemoed verleid kan worden tot een aan God onwelgevallige, heimelijke hoogmoed. En zou het niet geschieden bij diegene, die de omstandigheden hierbij allemaal goed en volkomen afweegt (waarbij hij, wanneer het geschiedt, zelf zal moeten bekennen dat ons vanuit recht en uit verdienste niets toekomt), dan is het wel bij anderen mogelijk, die zonder afdoende nadenken deze beschrijving van de deemoed accepteren en daar hun deemoed naar inrichten. Ook kunnen diegenen niet als dwazen worden gegispt, die dikwijls wegens een stoel of plekje op een geringe bank louter voor zichzelf - zonder dat er verder een belangrijke schade of nadeel uit zou ontstaan wanneer zij deze of gene de hogere positie gunnen - een strijd en herrie beginnen die dikwijls tot grote verbittering der gemoederen en onvervangbare schade aanlei-

ding geeft, terwijl vreemd genoeg er maar weinig verstand en scherpzinnigheid vereist wordt om dit in te zien.[2] Ik denk er dus niet naast te zitten of een schadelijk begrip te hebben, wanneer ik mij een deemoedige geleerde voorstel zoals die in §. 14 en §. 15 beschreven is.

§. 18.

Een deemoedige onder de geleerden acht zich vanwege zijn geleerdheid niet meer hoogachting en voorkeur waardig dan anderen. Veel minder zoekt en verlangt hij die, en ontvangt ze terwijl hij ze zich niet waardig acht, of terwijl hij zichzelf wegcijfert. Ik zeg hiermede niet, dat een deemoedige de wijsheid en de gave Gods die hij van de goedige hand van zijn God heeft ontvangen, als niets beschouwt of moet beschouwen. Dat zou onredelijk zijn. Iedere weldaad, vooral wanneer die belangrijk is, is achtenswaardig en dankwaardig. Hij zal die veelmeer op waarde schatten en meer dan gering bezorgd zijn hoe hij hem goed moge aanwenden, wanneer God hem veel verwaardigd heeft. Hoe edeler het is wat aan iemand toevertrouwd is geworden, des te behoedzamer zal een wijze erop bedacht zijn dat hij een vreugdevolle rekenschap kan verwachten. Zo veracht dus een deemoedige niet het aan hem toevertrouwde genadepond van de van God verkregen wijsheid en bekwaamheid. Doch hij onderscheidt zich van een hoogmoedige doordat hij zich hierom niet méér hoogachting en privileges dan anderen waardig acht, ze zoekt of verlangt. Daarentegen beschouwt hij zich te allen tijde in zijn verhouding jegens God, geeft hij alle eer alleen aan God en erkent zijn gebreken, want wanneer het naar verdienste zou moeten gaan, zou hij met al zijn aangewende ijver voor God bij lange na niet uitkomen.

§. 19.

[2] De redenering is onduidelijk.

Aangezien nu een deemoedige zich niet een privilege waardig acht of dat wegens zijn geleerdheid zoekt en verlangt, zal hij ook andere evenzo benodigde, nuttige en arbeidzame lidmaten van de menselijke maatschappij eenzelfde hoogachting en liefde in zijn hart niet ontzeggen, en het nog veel minder aan hen onttrekken.

§. 20.

Daaruit wordt duidelijk, hoe een deemoedige geleerde niet verbitterd wordt, of het toch op zijn minst niet aan zijn verdorven wil toeschrijft wanneer anderen ten opzichte van hem worden voorgetrokken. Want hijzelf en zijn ganse bekwaamheid, voor zover daarvan iets aan hem kan worden toegeschreven, is in zijn ogen niets.

§. 21.

Wie hierover verder nadenkt, zal vanzelf spoedig ontdekken wat rang- en standsordes voor oorsprong hebben, en wat hogeren in de wereld genoopt heeft, deze te maken en bovendien te behouden. Wanneer deemoedigen onder elkander zijn, weten zij van geen rang, althans, het kan hun niets schelen en zijn zeer tevreden wanneer ze ook niet in het minst in acht wordt genomen.

§. 22.

Hoewel deemoedigen zelf niets om rang of eer geven, schikken zij zich evengoed zolang zij in deze verbinding met andere mensen leven, in de door de oversten bevolen orde. Echter zodanig, dat zij het niet nastreven, niet verlangen, zich niet daarom verheffen, wanneer zij deze en gene hoge positie

verkrijgen. Kortom, rang en stand in de wereld is in hun ogen iets gewoons[3] en gerings, dat hen voor God niets beter maakt.

§. 23.

Daaruit kunnen wij vaststellen wat dit voor lieden zijn, die grote titels, ereambten en dergelijke nastreven opdat, aangezien daaraan in het algemeen uiterlijke privileges der eer verbonden zijn, zij deze deelachtig mogen worden, en wanneer zij ze verkrijgen, zich in hun hart daarop zeer veel te goed doen en te prikkelen weten.

§. 24.

Hieruit wordt verder duidelijk, dat wanneer deemoedigen in dergelijke gezelschappen binnentreden waar zij ook meteen uiterlijke ereprivileges verkrijgen, zij het onmogelijk omwille van rang en titel kunnen doen, doch wegens andere voordelen, waarvan zij zich daardoor tot verheerlijking van de grote God en tot bevordering van het nut van menselijke gezelschappen machtig bedienen. Want rang en privilege verlangen en zoeken zij als deemoedigen niet.

§. 25.

Nadat ik nu verklaard heb wat ik onder de begrippen geleerde en diens deemoed versta, zal het nut dat hij van deze volkomenheid kan verwachten des te gemakkelijker en duidelijker aangetoond en bewezen kunnen worden.

---

[3] “schlechts”.

§. 26.

Een der voornaamste van deze voordelen zal zijn, dat hem daardoor de weg om meer kennis en inzicht te bereiken niet wordt afgesloten, doch des te meer gebaand wordt. Want een deemoedige zoekt door zijn geleerdheid niet roem en eer. Vandaar dat hij er geen bezwaar tegen heeft om in te calculeren dat hij dit of dat nog niet volkomen overziet. Daarom hindert hem niets om dat verder te onderzoeken, de mening van anderen te horen, en wanneer ze gefundeerd zijn, aan te nemen. Ja, zich ook door hen van een dwaling en fout te laten overtuigen, hetgeen goede middelen zijn om in kennis en inzicht te groeien. En maakt een deemoedige bij zijn geleerdheid niet zijn roem en eer, doch de verheerlijking van God en het beste voor de mensen tot zijn doel, dan ziet men ook hieraan heel gemakkelijk hoe zulk een iemand zich eerder van Gods bijstand en Verlichting (waarvan heel gemakkelijk uit zijn wezen bewezen kan worden dat hij dit alles beoogt) kan verzekeren dan een hoogmoedige - die hierdoor afgoderij aanricht -, hetgeen dus voor een deemoedige eerder tot meer kennis en inzicht bevorderlijk is, dan dat het die verhindert.

Een niet gering voordeel van deemoed bij een geleerde acht ik, dat hij zich niet door hoogmoed traag maakt om Gods eer en het allerbeste voor andere mensen door zijn geleerdheid te bevorderen.

Want een hoogmoedige streeft bij zijn geleerdheid slechts eer na, vandaar dat hij zich hoofdzakelijk toelegt op wetenschappen waarbij zijn verlangen het meest gestild wordt, en waarbij hij de meeste eer verkrijgt. En dit zijn niet altijd degenen die aan de verheerlijking van de grote God en aan het allerbeste voor de mensen iets bijdragen. En wanneer het wetenschappen zijn die daar wel toe kunnen dienen, zal hij niet zijn doel voornamelijk daarop richten, doch slechts hoe hij zich daarbij als een groot en geleerd man kan betonen. Zo is het dus mogelijk, ja, het geschiedt ook werkelijk, dat hij dat doel geheel mist en er weinig

of niets van bereikt. Verder is het mogelijk, en uit ervaring blijkt dat ook, dat wanneer Gods eer en het ware goed van andere mensen door onze geleerdheid bevorderd moeten worden, dikwijls onze eigen eer gans verloochend moet worden. Een hoogmoedige echter streeft door zijn geleerdheid zijn eigen eer na. Wanneer zich dan deze gevallen voordoen, is een hoogmoedige niet in staat om dit voordeel te bereiken. Een deemoedige echter is van hoogmoed vrij, en dus maakt de hoogmoed hem niet lui om Gods eer en het beste voor de mensen door zijn geleerdheid te bevorderen.

§. 28.

En zit ik er naast, wanneer ik beweer dat de deemoed ook veel bijdraagt voor de geleerden tot rust van hun gemoed?

Want een deemoedige streeft niet naar, en verlangt geen hoogachting en voorkeuren. Wanneer hem deze dan ook worden ontnomen, wordt in hem geen begeerte geprikkeld en opgebracht, en ook wordt dus zijn gemoed om deze reden niet verontrust, doch blijft in zijn tevredenheid.

§. 29.

Een deemoedige is ook vrij van veel mismoedigheid, krenking en antipathie jegens zijn medemensen.

Want wie geen eer en roem zoekt, voelt ook geen mismoedigheid, krenking en antipathie jegens zijn medemensen wanneer ze hem ontnomen worden. Nu zoekt een deemoedige dit niet op. Daarom bevrijdt hem de deemoed van deze ellende, waaraan de hoogmoedigen meer dan vaak onderworpen zijn.

§. 30.

Een deemoedige verspeelt ook niet door hoogmoed de beloning die rechtschapen geleerden ooit van de passende aanwending van hun bekwaamheid te verwachten hebben. Want wanneer God iets zal belonen, moet het iets zijn dat naar Zijn wil Hem welgevallig is geweest. Moet het Hem welgevallig en naar Zijn wil zijn, dan moet de mens als een gans afhankelijk schepsel van God ook om godswil handelen uit liefde en gehoorzaamheid jegens Hem, en tot verheerlijking van Zijn naam. Een hoogmoedige echter doet datgene wat hij doet, ter verheerlijking van zijn eigen naam. Op zijn minst is dit de voornaamste bedoeling. Hij is dus niet ontvankelijk voor een beloning. Dientengevolge verspeelt hij daardoor de beloning die hij anders zou kunnen verkrijgen. Een deemoedige daarentegen streeft door zijn geleerdheid niet zijn eigen roem en eer na, en verspeelt hierdoor niet de beloning die God diegenen bereidt die Hem eren en liefhebben, en hun bekwaamheid voor dit doel goed aangewend en gebruikt hebben.

Het aan zichzelf overgelaten vernuft weet niet veel van een toekomstige beloning, doch ziet de mogelijkheid daartoe. Veel oorzaken maken het hem waarschijnlijk, vandaar ziet het ook hier geen bedenken om datgene des te gewilliger aan te nemen waarover in dit opzicht het geopenbaarde woord Gods ons christenen onderricht geeft. God geve slechts, dat wij allen alles wat wij door Zijn goedheid ontvangen, gebruiken tot verheerlijking van onze God, opdat immer een goed geweten en uiteindelijk de beloofde beloning der genade ons mogen verheugen! Want hetgeen juist zal zijn, zal eenieder wel verkrijgen.

